

Znanstvena vrijednost metafizičke spoznaje.

(Nastavak.)

Dr. S. Zimmermann

I. Kant i metafizika.

4. Spoznaju, kako smo vidjeli, sačinjavaju zapravo dva faktora: predodžba i pojam (kategorija). Predodžbe reprezentiraju mnogostručnu i promjenljivu spoznajnu gradju, a o kategorijama ovisi općenitost i nužnost (= znanstvena vrijednost) spoznaje. Sad se pita: kako ova nužna spoznaja, koja izvire u apriornim pojmovima, dobiva objektivnu vrijednost, t. j. kako dolazi u svezu s predmetima? Ovo pitanje ima svoju psihološku i spoznajno-teoretsku stranu. Da pojmovi (koji su sami po sebi prazni i općeniti) uzmognu izricati odredjene predmete iskustva, treba ih povezati s predodžbama. Ovu psihološku vezu prikazuje Kant u »shematizmu čistih razumnih pojmova«.[1] Ali mi ovdje pitamo (s noetičkog stanovišta): koji su to predmeti razumne spoznaje, t. j. koje predmete možemo upoznati apriornim pojmovima (kategorijama)?

Obazrimo se prije na Aristotela. Po njegovom nazoru egzistiraju stvari u prostoru i vremenu neovisno o ljudskom mišljenju. U ovim se stvarima uza sve postojeće promjene nalazi trajni i nepromijenjeni bitak, i samo taj nepromijenjeni bitak u pojedinkama može da bude objekat prave spoznaje, jer se samo na njemu osniva trajna vrijednost znanja. Predmet znanosti sačinjavaju dakle stvarne bîti i opća odredjenja, koja se na njima nalaze. Ako je razum ovu bît stvari upoznao, onda je time već upoznao njezin uzrok, jer bîti su istovetne s formalnim uzrocima. Na ovim pretpostavkama postavio je Aristotel problem: kako bitni oblici ulaze u spoznajni subjekat? Općenito rješenje ovog pitanja našao je Aristotel u pojmovima zbiljnosti (aktualnosti) i mogućnosti (potencialnosti). Ono, što su realni predmeti po zbiljskom svojem bitku, to je spoznajni subjekat po

[1] K. č. u. 142 sq.

mogućnosti. Uplivom realnih predmeta ono, što je u spoznajnom subjektu bilo samo moguće, postaje sada uzbiljeno, i tako se spoznajni sadržaj identificira sa svojim objektom. Kod nastanka spoznaje sudjeluju dakle jednako subjektivni i objektivni faktor. Spoznaja vrijedi za predmete, jer ju predmeti aktuiraju, a mogu ju aktuirati, jer to odgovara naravi spoznajnog subjekta.

Kant takodjer uči, da pomisli nastaju aficiranjem osjetilâ, a to da nas upućuje na neki predmet. Ali za osebni bitak (das Ding an sich) tih predmeta, koji nas aficiraju, ne možemo znati; mi poznamo predmete samo u koliko se nalaze u našem predočavanju.[2] Predmet (nama nepoznati x) nije drugo, nego »formalno jedinstvo svijesti u sintezi mnogostručnih pomisli«. I prema tome, kaže Kant (l. c.), da smo »predmet spoznali, kad smo u mnogostručnosti predočavanja proizveli sintetičko jedinstvo«. Ako pak nužna spojidba predodžbenih elemenata znači predmet spoznaje, onda neovisno o našem pomišljanju uopće ništa ne postoji. Ili drugim riječima, objektivnost spoznaje sastoji u tom, da prema transcendentalnoj apercepciji proizvedemo jedinstvo različitih elemenata; a takav spoznajni objekat, kojeg samo primišljamo percipiranim elementima, nije drugo nego produkat subjektivne nužnosti. Nakon što je dakle Kant zabacio spoznatljivost onih predmeta, koji bi kao realne stvari (Dinge an sich) aficirali naša osjetila, podao je pojmu predmeta transcendentalno značenje, u koliko naime predmet nije drugo nego općenito jedno stanovište za ujedinidbu pomisli.[3]

Jedini predmet naše spoznaje jesu pojave, koje zapravo nijesu drugo nego pomisli (l. c.). Ono, što se pojavljuje, ulazi u našu svijest po apriornim predodžbenim oblicima; a da od subjektivnih oblika nastane pojava, mora još pridoći materijalni elemenat (= oćut). Pojava imade dakle neku posrednu ulogu izmedju predodžbenog subjekta i pojavnog objekta. Ali time, što predodžbeni oblici od zamiješenih oćuta satvore pojavu, nije ona još postala predmet spoznaje. U tu se svrhu iziskuje, da uobrazilja spoji predočene pojave prema različitim načinima (kategorijama) razumnog ujedinjivanja. Jedini dakle objekat znanstvene spoznaje jest zakonitost pojavâ, a ta se

[2] K. č. u. 119.
[3] ib. 232.

zakonitost osniva na nužnoj konstrukciji spoznajnog subjekta. Kategorije dobivaju objektivnu vrijednost, jer uobrazilja podaje njihovim objektima (= pojavama) još ispred kategorijske (razumne) spoznaje takav oblik, koji je u skladu s kategorijama. Zakonitost pojavâ ravna se ili ovisna je o zakonitosti čiste svijesti (transcendentalne apercepcije). Na taj način postaje pojam objektivne vrijednosti zamjeničan s pojmom općenite vrijednosti. Po Aristotelovoj nauci izvire općenitost iz objektivnosti, dočim se po Kantovom nazoru objektivnost spoznaje pokriva s općenitošću. Samo ta svijest, da iste pomisli moraju svi ljudi jednako spajati, podaje nam garanciju, da je takova spojitba objektivne vrijednosti. Ili drugim riječima, objektivnost spoznaje osniva se na tom, što ona ne izvire u pojedinačnim tendencijama individualne svijesti, već u duševnoj organizaciji, koja je svima ljudima nužno zajednička, dakle u nekoj neindividualnoj svijesti. Kod Aristotela je nužnost mišljenja ovisna o nužnosti objekta, i prema tome nužnost znači, da nešto ne može drukčije biti. Za Kanta se objektivnost nalazi u samoj nužnosti, i po tom nužnost znači nemogućnost drukčijeg mišljenja. Zato, jer nešto ne može drukčije da bude, kaže Aristotel *(οὐκ ἐνδέχεται ἄλλως ἔχειν)*, zato je nužno i općenito, a u toliko predmet znanosti. Predmeti se nalaze u nužnim medjusobnim snošajima, i mi ovu zakonitost (objektivnu nužnost) spoznajemo. Pomisli su dakle u našoj svijesti zato nužno spojene, jer su predmeti, koje naše pomisli reprezentiraju, nužno spojeni. Po Kantovoj nauci, rekosmo, izvire objektivnost spoznaje u nužnosti i općenitosti subjektivne spoznajne strukture. Ako je sveza dviju pomisli u sudu nužna, onda to znači isto kao da kažemo: ona je apriorna (o iskustvu neovisna). Prema tome se nužnost i objektivnost osnivaju na organizaciji transcendentalne svijesti.

Prema navedenoj diferenci Aristotelovog i Kantovog pojma o nužnoj i objektivnoj vrijednosti spoznaje, diferensiraju se takodjer nazori o istinitosti spoznaje. Dok je po Aristotelovoj nauci objektivni bitak norma za istinito sudjenje, tako da je samo ono sudjenje istinito, koje je u skladu s objektivnim snošajima — za Kanta se istinitost sastoji u skladu spoznaje s apriornim uvjetima mišljenja, i po tom je istinitost istovetna sa spoznajnom nužnosti. Kako daleko seže istinitost ljudske spo-

znaje po Aristotelovoj nauci — to ćemo još vidjeti, a već smo vidjeli, da je po Kantovom shvatanju istinita spoznaja ograničena na pojavne predmete. Kod ove točke sada dolazimo na pitanje o mogućnosti nepojavne (neiskustvene) ili metafizičke spoznaje.

5. Osjetnost i kategorije zajedno sačinjavaju našu spoznaju. »Bez osjetnosti ne bih imao nikojeg predmeta, a bez razuma ne bih mogao misliti o njemu. Misli bez sadržaja su prazne, predodžbe bez pojmova slijepe. S toga je upravo tako potrebno, da pojmove na osjetnost svedemo (t. j. da im u predočavanju pridademo predmet), kaošto je potrebno, da predodžbe urazumljujemo (t. j. da ih stavimo pod pojmove).[4] Budući pako da nam osjetnost pruža samo pojave, a ne osebna bića (stvari o sebi), zato razumna spoznaja ne može prekoračiti granice osjetnosti. Bez osjetnog predočavanja ne bi razumni pojmovi imali nikoje sveze s predmetima, pa je zato osjetilni način našeg predočavanja uvjet za objektivnu uporabu razumnih pojmova.[5] Otuda slijedi, da je doseg razumne spoznaje ograničen na osjetne predmete (pojave), a na one predmete, koji transcendiraju pojavni svijet, ne možemo primijeniti naše kategorije. »Transcendentalna analitika imade prema tome ovaj važni rezultat: da razum a priori nikad ne može više polučiti, nego toliko, da anticipira oblik za moguće iskustvo uopće, i budući da ono, što nije pojava, ne može da bude predmet iskustva: da razum nikada ne može prekoračiti granice osjetnosti, koja nam jedino daje predmete.[6]

Ako znanstvena (općenita i nužna, t. j. razumna) spoznaja obuhvata samo iskustvene predmete, onda očito ne pripada karakter znanosti onoj nauci, koja bi se bavila neiskustvenim pojmovima, t. j. takovim pojmovima, kojima iskustvo ne utvrdjuje objektivnu realnost.[7] Ovakovi su pako pojmovi predmet metafizike, pa zato Kant metafizici odriče znanstvenu vrijednost. Matefizika počima tamo, gdje znanosti prestaju. To će reći, kad je duh ljudski postigao neke znanstvene spoznaje, onda se on ne zaustavlja kod njih, već se diže i traži smirenje u

[4] K. č. u. 77.
[5] ib. 251 sq.
[6] ib. 229.
[7] Proleg. § 40. sq.

predmetima, kojih mu iskustvo nikad ne pruža. Iskustvo naime ne može potpuno udovoljiti teženju ljudskog duha. Kad je razum već upoznao sav ovaj svijet, koji mu se u predočavanju neposredno otvara, onda još ipak nije upoznao iskustvenu cjelinu kao takovu. Mora dakle da bude i takovih pojmova, koji se odnose na cjelinu ili na kolektivno jedinstvo svega mogućeg iskustva. Ovakovi pojmovi (ideje) ne pripadaju više razumu, nego umu ljudskomu. Kad je razum pomoću svojih kategorija sveo predodžbene pojave u jedinstvo, koje sačinjava iskustveno (a to je isto, što i znanstveno) naše znanje, onda pridolazi um ljudski i nastoji da ovo razumom stvoreno jedinstvo svede na još više jedinstvo, koje obuhvata cjelinu svega onoga, što je uvjetovano. »Transcendentalni umski pojam nije dakle drugo, nego pojam o totalnosti uvjetâ za ono, što nam je kao uvjetovano poznato. A budući da jedino ono, što je neuvjetovano (das Unbedingte) omogućuje totalnost uvjetâ, a sama totalnost uvjetâ uvijek je neuvjetovana: stoga možemo čisti umski pojam uopće objasniti pojmom onoga, što je uvjetovano, u koliko sadržaje razlog za sintezu uvjetovanosti.«[8] Razumni pojmovi stvaraju sintetičko jedinstvo pomislî, a pojmovi čistog uma (transcendentalne ideje) rade o neuvjetovanom sintetičkom jedinstvu svih uvjeta. Sve pomisli mogu da budu u snošaju ili sa subjektom ili sa objektima, uzmemo li ih kao pojave ili kao predmete mišljenja uopće. Prema tome će takodjer ideje (= cjelina svih pomisli) biti u snošaju ili sa subjektom, ili sa pojavama ili napokon sa svim stvarima uopće. Transcendentalne se dakle ideje dadu razvrstati u troje: prva ideja sadržaje apsolutno (neuvjetovano) jedinstvo misaonog subjekta, druga sadržaje apsolutno jedinstvo pojavnih uvjeta, a treća sadržaje apsolutno jedinstvo uvjetâ za sve misaone predmete uopće. Misaoni subjekat jest predmet psihologije, skup svih pojava (svijet) predmetom je kozmologije, a ono biće, koje je najviši uvjet za mogućnost svega, o čemu se dade misliti (biće svih bića), jest predmet teologije.[9] Ovaj trostruki objekat: čovjeka, svijet i Boga obuhvata metafizika. O tim dakle predmetima nema znanstvene spoznaje; jer formalni objekat znanosti jest pojavnost i uvjetovanost, a formalni objekat metafizike jest ono,

[8] K. č. u. 280.
[9] ib. 287. sq.

što nije pojavno niti uvjetovano. Ovu razliku izmedju znanosti i metafizike razvio je Kant detaljno u »antinomijama čistog uma«,[10] ali tu ga ne ćemo slijediti, jer nam je pred očima opći problem o vrijednosti metafizičke spoznaje. U glavnom smo vidjeli, da Kant ne priznaje metafizici vrijednost znanstvene spoznaje.[11] Ova njegova nauka, kaže Oesterreich, pribavila mu je najveću slavu, i bez te nauke vrlo je dvojbeno, da li bi ime Kantovo bilo danas još poznato u dalekim krugovima.[12] A još je važniji rezultat Kantove kritike o metafizici taj, što je »tek nakon Kanta skolastička filozofija sama u sebi oborena« (ib. 88.). Da vidimo dakle, je li zbilja posve »oborena«!

(Nastavit će se.)

---

[10] ib. 339. sq.

[11] Isp. Brunswig, Das Grundproblem Kants (Lpz. u. Brln 1914.) 26.; M. Apel, Kants Erkenntnistheorie (Brl. 1895.) 86 sq.; E. v. Hartmann, Kants Erkenntnistheorie und Metaphysik (Neue Ausgabe, Lpzg.); A. Liebert, Der Geltungswert der Metaphysik (Brl., Reuther u. Reichard). — Neki prikazuju Kanta kao osnivača metafizike; ali u tom se slučaju ima misliti na kritičku metafiziku, a ne na znanstvenu spoznaju transcendentnih predmeta. Kanta kao metafizičara shvaća osobito Paulsen u svom djelu I. Kant (Stuttgart, Frommann 1899.) 244—289. Njegovo je stanovište izazvalo veliku diskusiju o pitanju Kantovog snošaja prema metafizici (n. pr. Vaihinger, Kant — *ein Metaphysiker? Tübingen 1900.)*, na što je opet Paulsen replicirao (Kants Verhältnis zur Metaphysik, Brln. 1900.).

[12] Kant und die Metaphysik (Brl. 1906.) 87.

Iz tužnih dana crkovne povjesti.

(Nastavak.)

Piše: O. Ambroz Bačić O. P.

IV.

Daljni razvoj raskola i njegove pogubne posljedice.

1. Izborom protupape Klementa VII. vrata raskola postadoše širom otvorena u crkvi katoličkoj; toga radi kad Urban VI. začu, što odmetnički kardinali bijahu počinili, vrlo se ožalosti, gorko zaplače, upozna svoje pogreške, kojima bijaše kardinale ogorčio, i obeća popraviti sve ono, što bolje bude mogao. U nadi, da će se odmetnici doskora pokajati i popraviti, ne htjede proti njima namah poduzeti nikakovih skrajnih mjera; no kad opazi, da uzaludno bijaše svako njegovo očekivanje, na 29. novembra 1378. izdade papinsko pismo, kojim izopćivaše protupapu i sve one, koji bijahu začetnici raskola.[1]

Usto mnogi oni, kojima na srcu stojaše jedinstvo crkve, uložiše sve svoje sile, da još na početku uguše raskol i dozovu na put jedinstva one, koji bijahu zalutali. U ovom pogledu osobito se istaknuše Karlo IV., car njemački; Ljudevit II., kralj ugarsko-hrvatski; Rihard II., kralj ingleški i sv. Katarina Sijenska. Ova zadnja osobitim je žarom radila u Italiji u prilog Urbana VI., pak je zato na razne uplivne osobe upravljala svoja zanosna pisma, moleći ih, da odstrane raskol i da ustraju u vjernosti napram zakonitom papi Urbanu VI. U jednom pismu, između ostalih, što ih ona upravi na Urbana VI., stoje i ove ognjevite riječi: »Začula sam, Sveti Oče, da su oni đavoli u ljudskom obličju«, — a ovim je riječima razumijevala odmetničke kardinale, — »poduzeli novi izbor. Ali oni nijesu izabrali namjesnika Kristova, nego Antikrista. Ja sa svoje strane ne ću nikada prestati, premili Oče, priznavati Vas namjesnikom Kristovim na zemlji. Usto stupite bez straha u ovu borbu, u kojoj je osobito potrebito zaodjeti se oružjem božje ljubavi, koje je

[1] Raynald, ad a. 1378., n. 105 sqq.

izvanredno jako.«[2] — Ali nastojanje Katarine i svih drugih dobromislećih bijaše uzaludno; put, kojim se bijahu odmetnički kardinali zaputili, ne htjedoše više ostaviti!

2. Novoizabranom protupapi Klementu VII. bilo je tek 36 godina. On bijaše pristao na izbor, ali ne bez nećkanja i okli-jevanja; znao je naime dobro, kako klimava i nestalna bijaše stolica, na koju ga odmetnički kardinali bijahu podignuli. Što se pak tiče njegova moralnog života, savremenici nam ga opisuju kao čovjeka široke savjesti, ponosna i puna častohleplja: dobra glasa nije uživao ni najmanje, osobito u Italiji, gdje su ga smatrali kao okrutnika.[3] Ali njegova izvanjština bila je otmena, način njegova postupanja bio je privlačiv, a jer je bio u rodu sa mnogim moćnim i vladajućim obiteljima onoga doba, bio je takoder u stanju, da k sebi pritegne mnoge pristaše i da bude na čelu raskola, koji bijaše nastao.[4] — Klement VII., koji se nije ćutio ni najmanje sigurnim u kraljevstvu kraljice Ivanice, već buduće godine mjeseca maja preseli se u Francusku i izabere Avignon za svoju prijestolnicu. Da pokaže pak tobožnju svoju zakonitost, već na početku iz Avignona onamo izopći Urbana VI. i sve one, koji uz njega pristajahu.[5] Njegov glavni oslon i uporište, kako prije, tako i sada bijaše francuski dvor, koji njegovim dolaskom u Francusku napokon vidi ispunjene svoje stare želje, pak zato sad uloži sve svoje sile, da na njegovu stranu pritegne što više pristaša.

Nego ni u samoj Francuskoj iz početka ne bijaše sve naklono i oduševljeno za Klementa VII.; osobito pariška univerza još je uvijek priznavala Urbana VI. za pravoga i zakonitoga

[2] Hefele, VI. 792—93. — Raynald, ad a. 1378., n. 59. — Capecelatro Conrad, 211.

[3] Teodorich de Niem kaže, da su ga kardinali izabrali largae conscientiae, sed genere nobilem, multis etiam consanguinels et affi-largae soncientiae, sed genere nobilem, multis etiam consanguineis et affinibus nobilibus et potentibus constipatum«, — kod Raynald, ad a. 1378., n. 54. — U Italiji iza opsijedanja grada Cesene smatrali su ga okrutnim. Onamo bijaše ga kao legata poslao Grgur XI., pak pri opsijedanju onog grada pokaza takovu okrutnost prama nedužnim stanovnicima, da ga poslije nazivahu krvolokom — homo sanguinis. — Srav. Ciaconius, 603. — Pastor, 106, Anmer. 5.

[4] Raynald, ad a. 1378., p. 56. — Capecelatro-Conrad, 227.

[5] Raynald, ad a. 1379., n. 33.

papu, pak tek nasilju kralja Karla V. popusti i pristane uz Klementa VII.[6] — Osim Francuske i napuljske kraljice Ivanice, nastojanjem francuskog dvora pristadoše uz protupapu najprije Škotska, zatim Kastilija, Aragonska i Navara, k tomu još i Portugalska. Naprotiv vjerni ostaše zakonitom papi Urbanu VI. gornja i srednja Italija, skoro cijelo njemačko carstvo, sjeverna kraljevstva, Poljska, Ugarska s Hrvatskom i Ingleška. Dakako sve granice tijekom raskola ne ostadoše nepromijenjene; poslije dogodilo se je dosta puta, da je jedna pokrajina ili kraljevstvo ostavilo prijašnjeg papu i prešlo pod posluh drugoga, ili obratno; no ipak kraljevstva, koja su priznavala Urbana VI., uvijek su bila u ogromnoj većini. — I tako katolička crkva bi podijeljena na dva tabora: na Urbanovce i Klementovce. Urbanovci pristajahu uz Rim, uz Urbana VI.; Klementovci uz Avignon, uz krivog papu Klementa VII., koji ondje bijaše podigao svoju stolicu.

Vješt svjetskim poslovima i diplomatskim intrigama, Klement VII. neumorno je sad radio, da učvrsti svoj položaj i da svoje pristaše još više uz sebe priveže. Starim kardinalima i onim, koje poslije bijaše imenovao, podjeljivaše bogate nadarbine; svjetskim velikašima darivaše ili stavljaše na raspolaganje crkovna dobra i dohotke. Napram francuskom kralju pokazivaše velik obzir i popustljivost; ali zato uslijed ove neograničene popustljivosti padne potpuno u ropstvo francuskog dvora, tako, da poslije nije mogao ni jedne crkovne nadarbine podjeljivati bez kraljeve privole. Ovo ropstvo kašnje još više oćuti i on i cijela francuska crkva, zbog česa i sami njegovi pristaše onog doba ljuto se tužahu na nesnosljivo stanje francuske crkve, nazivljajući istog Klementa slugom sluga svjetskih velikaša.[7]

[6] Raynald, ad a. 1378., n. 61. — Hergenröther, 632.

[7] Nikola de Clemanges, pristaša Klementa, u djelu: »De ruina ecclesiae« govoraše: »Quid Clemente nostro quoad vixit miserabilius, qui ita se servum servorum Gallicis pricipibus adjecerat, ut eas ferret injurias et contumelias, quae sibi quotidie ab aulicis inferebantur, quas vix deceret in vilissimum mancipium dici? . . . Denique ut principum benevolentiam facuilius assequeretur, assecutam foveret, fotamque conservaret, conservatam amplificaret, plurima ultro dona et xenia illis dabat; quascumque super clero exactiones petere voluissent, annuebat, ultro saepius etiam ingerebat, sicque omnem clerum saecularium magisratuum dispositioni ita subjiciebat, ut Papa magis quilibet eorum quam Papa ipse putaretur«. — kod Raynald, ad a. 1394., n. 5. — Hefele, VI. 809 sq.

3. Urban VI. naprotiv, kako vidjesmo, bio je ljubitelj pravde, a protivnik nepravice, ali tvrd i strog do skrajnosti. Sv. Katarina, koja je za njega neumorno radila, i sad ga je opominjala, da onu svoju strogost ublaži; nu Urban, i ako ju je izvanredno cijenio,[9] ipak u ovom pogledu nije se znao okoristiti njezinim opomenama. Njegova strogost kad i kad je graničila sa okrutnošću, pak zato odaleči od sebe mnoge duhove i tako nanese još veću škodu svojoj svetoj i pravednoj stvari. — Poslije polaska Klementa VII. iz Napulja, nakon malo godina Urban VI. morao je voditi ljutu borbu sa Karlom Dračkim, kojega on isti bijaše pozvao, da zasjedne na napuljsko prijestolje, kao leno rimske Stolice, a to na mjesto kraljice Ivanice, koja se bijaše rimskoj Stolici iznevjerila, pristajući uz protupapu Klementa VII. Iz Rima Urban bijaše otišao u Napulj, a onda u Noceru; no uprav u Noceri za dulje vremena opsijedaše ga Karlo Dračk. Za vrijeme opsijedanja radi svoje strogosti dođe opet u sukob sa svojim kardinalima, pak zato kad mu poslije uspije pobjeći u Genovu, nekoji ga kardinali ostaviše i pobjegoše na stranu protupape Klementa. Napokon kad nastadoše za njega ljepši dani, vrati se u Rim, gdje na 15. oktobra 1389. umrije nepožaljen i neoplakan ni od koga.[10]

4. Prije nego dalje proslijedimo povijest raskola, bit će dobro, ako samo letimice bacimo pogled na nekoje neugodne pojave, koje postadoše za vrijeme raskola.

Nema sumnje, da zapadnim raskolom tužni dani kušnje bijahu nastali za crkvu Kristovu. Veličinu jada i nevolja crkve katoličke onoga doba možemo si lako predstaviti, ako promislimo, da je raskol u njoj uprav onda postao, kad se je osjećala ljuta potreba, da se neki crkovni odnošaji isprave i mnoge zloporabe odstrane; pak zato što je duže raskol trajao, one su se zloporabe i nevolje pomnožavale i povećavale. — Nu najprije opazit nam je, da i ako je onaj raskol bio od velike dugosežnosti, te i ako je sa sobom donio mnogo jada i nevolja, ipak ni

[9] Koliko je Urban VI. cijenio sv. Katarinu Sijensku, pokazuje ova činjenica, kojoj slične nema u povijesti crkve. Jednoga dana pozove je u konsistorij kardinala i zapovjedi joj, da slobodno bez straha reče svoje mnijenje glede raskola. Ona otvoreno reče, što je mislila, i zanosnim riječima opomene sve nazočne, da ustraju u borbi za sveta prava crkve. — Sr. Capecelatro-Conrad, 215—17.

[10] Hefele, VI. 799, 802 sqq.

najmanje po njemu nije bilo ništa porušeno ili dirano u obilježje jedinstva katoličke crkve, a još manje u primat rimskoga pape. U onom raskolu nijedna stranka nije nijekala jedinstvo katoličke crkve, niti prvenstvo rimskomu papi; nego je samo svaka tvrdila, da je na njezinoj strani samo pravi rimski papa, namjesnik Kristov i zakoniti nasljednik sv. Petra. — Ova okolnost također tumači nam karakteristiku samog raskola, a ta sastoji u tomu, da je i na jednoj i na drugoj strani bilo svetih i kreposnih ljudi. Tako na strani Urbana VI. vidimo već gori spomenutu sv. Katarinu iz Sijene; tako isto drugu sv. Katarinu iz Švedske; blaženoga Rajmunda iz Capue, dominikanca, i još druge. Uz protupapu Klementa VII. nalazimo blaženoga Petra Luksemburškoga, kojega on bijaše imenovao kardinalom; onda velikog čudotvorca i apostola domikanca sv. Vincenca Ferrera. Ovaj zadnji pristajaše i uz nasljednika Klementova, Benedikta XIII., ali kad uvidi i upozna, na kojoj je strani istina, ostavi Benedikta i počne neumorno raditi, da i druge zavedene privede k istini.«

5. Bacimo li sad pogled na nevolje onoga doba, najprije nam pada u oči opća smutnja i zamršaj, koji je onda vladao, a iz kojega vjernici nijesu znali izići, niti ga se osloboditi. Nikad prije u crkvi katoličkoj nije se vidjelo slična meteža i zamršaja! Uistinu i prije je bilo raskola; ali onima, koji su bili dobre volje, bilo je uvijek lasno upoznati, gdje se nalazi istina i na kojoj je strani pravi papa; jer svi oni raskoli postadoše nasiljem mogućnika i tirana; a onda ne bijahu niti velikog zamašaja, niti dugog opstanka. Tako na primjer raskol, koji bijaše počinio Ljudevit Bavarski sa svojim protupapom Nikolom V., nesamo da je malo trajao (1328.—1330.), nego i malo je pristaša imao; isto je tako bilo i u XII. vijeku sa raskolom, kojemu začetnikom i glavnim oslonom bizaše car Fridrik I. Barbarossa. Ali sadašnji raskol nije poticao od silnika, niti od svjetskih osoba, već sa strane samih kardinala, od onih naime, kojima isključivo pripadaše pravo na izbor rimskoga pape; pak zato zamršaj i smutnja bila je sveopća, duhovi se nijesu mogli snaći, ni lako upoznati, na kojoj je strani istina. Odavle je također slijedilo, da je raskol otimao sve više maha, obuhvatao ne jednu ili drugu pokrajinu, ne jedno ili drugo kraljevstvo, već

[11] Salembier, 79—86.

cijelu crkvu; napokon i ovo je bilo uzrokom, da je raskol toliko dugo vremena mogao trajati.

Opća neizvjesnost, tko je pravi papa, donese sa sobom ne samo pocjepkanost pojedinih kršćanskih kraljevstva, nego ista pocjepkanost protegne se i na pojedine biskupije i samostane. Mnogi crkovni redovi podijeliše se na dvoje: pak kako u njima bijahu dva poglavara, tako u mnogim biskupijama bijahu dva biskupa, u mnogim pojedinim samostanima po dva opata;[12] jedan Urbanovac, a drugi Klementovac. One dvije stranke, kako uopće, tako u pojedinim mjestima stajahu uvijek jedna proti drugoj u neprestanom boju; pak kako se pape izopćivahu međusobno, tako se i one međusobno udarahu crkovnim cenzurama. Posljedica napokon svega ovoga bila je ta, da počeše prezirati i omalovaživati crkovne kazne i cenzure, a disciplina popusti još više; zloporabe i druge nevolje i dalje ostajahu i preuzimahu maha.

Za vrijeme raskola umanji se izvanredno i papinski ugled, koji već i onako bijaše uzdrman, dok pape stolovahu u Avignonu, kako gori spomenusmo. I najprije u očima kršćanskog puka padao je ugled rimske Stolice zbog one zavisnosti papa od svjetskih vladara i mogućnika, prama kojima pape bili su prisiljeni da budu obzirni i popustljivi, a to da ih bolje mogu uzdržati uz svoju obedijenciju. Onda dvostruki teret, koji su sad vjernici morali podnositi za podržavanje dvostruke Kurije, biva one u Rimu i u Avignonu, mnogo je takoder doprinašao za umanjenje istog ugleda; napose pak Klement VII. u sabiranju daća i pokrivanju svojih trošaka bijaše bezobziran, pak zato osobito nezadovoljstvo i tužbe pomnožahu se u Francuskoj. U ovim prilikama shvaćamo, kako se je mogla porođiti kod nekojih opasna i pogubna misao, da se u crkvi može upravljati i vladati i bez pape, dapače još bolje nego s papom.[13]

Drugo jedno veliko moralno zlo, koje je za vrijeme zapadnog raskola mnoge zarazilo bilo, a koje se je do onoga doba rijetko kad kod vjernika opažalo, bila je ona indiferentnost u najsvetijim vjerskim stvarima. Ostaviti jednog papu i prijeći pod posluh drugoga, kod mnogih osoba onoga doba, ne bi slije-

[12] Pastor, 112.

[13] Ritter, I. I., Handbuch der Kirchengeschichte, II.[6] (Bonn 1862) 27.

dilo iz vjerskih uzroka ili iz vjerskog uvjerenja, niti prama zahtjevima savjesti, već prama svjetskim i vremenitim interesima. Jesu li dotičnoj osobi vremeniti interesi bili u prilog, da ostavi jednog papu i prizna drugoga, to je ona bez ikakvog oklijevanja izvršivala, ne pazeći na glas savjesti. I tako glavno pravilo njihova postupanja u najsvetijih religioznim stvarima, nije bila savjest ni vjera, već vremeniti ili politički interes.

Uzmemo li sad u obzir ova i ostala zla onoga doba, tad nam postaje jasno, zašto su se za vrijeme raskola onako lako širile i množile krive i heretične nauke po zapadu. Tako između ostalih zabluda vidimo, kako opet po nekim stranama, osobito po Njemačkoj, krivovjerstvo Beguarda i Albigenza podiže svoju glavu.[14] Pijetistično-spiritualistični pokret, koji je za tim ciljao, da crkvu i kler liši svjetskih dobara, preuzimao je sve to više maha; a apokaliptična struja, koja je svojim proročanstvima naviještivala skori konac svijeta, u onom općem metežu sobom je vukla tolike naivne i neiskusne duhove.[15] Napokon zablude, krive i opasne nauke Ivana Wiklifa nađoše jakog odziva ne samo u Ingleškoj, njegovoj domovini, nego i preko njezinih granica, osobito u Češkoj, gdje ih raširi Ivan Hus i gdje urodiše onim silovitim husitičnim pokretom, koji nanese toliko jada crkvi i samom češkom narodu.[16]

6. Naravna je stvar, da ovo tužno i nevoljno stanje crkve nije moglo a da ne uzbudi tugu i žalost kod svih njezinih vjernih sinova, pak zato kroz ono doba mnogi od njih tuže se i žale, nebo u pomoć prose proti onim jadima i nevoljama. Navodimo samo sv. Katarinu Sijensku, koja ovako jednoj redovnici piše: »Svako doba ima svoje jade, ali ni ti, niti ko drugi nije nevoljnijeg doba vidio do ovog našega. Gledaj, kćerko moja, i tvoja duša mora da se napuni jada i žalosti; vidi tamu, te se je nadvila nad crkvom; ljudska pomoć ne dosiže više! Ti i svi vjerni božji službenici morate svojim molitvama na nebo jurišati; nastalo je vrijeme ne spavanja, nego bdjenja. Neprijatelja nam je pobijediti bdjenjem, suzama, žalosnim i gorkim uzdisajima, poniznom i ustrajnom molitvom.«[17]

[14] Pastor, 123—24.
[15] Pastor, 119—20.
[16] Pastor, 125—28.
[17] Capecelatro-Conrad, 214.

7. Ali i ako ljudska zloća bijaše toliko maha preotela u crkvi Kristovoj; ako joj ona bijaše toliko jada i nevolja prouzrokovala, ipak nije je mogla uništiti, niti njezin božanstveni elemenat potamnjeti. Za vrijeme onog kobnog i žalosnog raskola božanstveni elemenat crkve očito je na površinu izbijao. Kroz ono doba svetost u crkvi ne dođe na manje, a duh prave reforme pokaže se po raznim stranama. Već gori spomenusmo nekoje svece, koji se svojim krepostima istaknuše bilo u jednoj, bilo u drugoj obedijenciji; onima mogli bismo još lijep broj nadodati; nu mi spominjemo samo dvojicu: Gerharda Groota i Ivana Dominici. Prvi osobito promicaše pravu kršćansku reformu po njemačkim stranama;[18] drugi pak revnovaše po Italiji, da puk dozove pravom kršćanskom životu i da po samostanima uvede strogu redovničku disciplinu.[19] Tako svim pravom za vrijeme raskola, kad je oluja strasti i drugih zala najviše hujila, sv. Katarina Sijenska mogla je da napiše ove riječi: »Vidjela sam Kristovu zaručnicu, gdje podjeljuje život, jer ona takovu životnu snagu posjeduje, da je nikô usmrtiti ne može; vidjela sam je, gdje dijeli jakost i svijetlost, jer je njezine jakosti i svijetlosti ne može niko lišiti; napokon sam vidjela, kako se njezin plod nikada ne umanjuje, nego naprotiv sve više raste i napreduje.«[20]

V.

Razni pokušaji za odstranjenje raskola.

1. Poslije smrti Urbana VI. rimski kardinali na 2. novembra 1389. izabraše za njegova nasljednika Bonifacija IX., koji se je prije zvao Petar Tomacelli. — Bonifacij IX. nije zaista posjedovao duboka ni opširna znanja, a nije bio ni vješt dostatno svjetskim poslovima: ali zato resile su ga mnoge druge lijepe sposobnosti. Bio je razborit, neporočna života, u općenju lijepih i blagih načina, pak toga radi bio je u stanju, da popravi ono, što Urban VI. bijaše pokvario.[1] I zaista on do-

[18] Pastor, 116 sq.

[19] Sr. Rösler, A., C. SS. R., Cardinal Johannes Dominici O. Pr. Ein Reformatorenbild aus der Zeit des grossen Schisma. Freiburg im B. 1893.

[20] Capecelatro-Conrad. 242—43.

[1] Ciaconius. 692. 698. — Hefele. VI. 812. — Hergenröther, 636.

skora opet pritegne k Rimu mnoge, koje strogost njegova predšasnika bijaše odalečila. Pomiri se sa obitelji Karla Dračkoga; prizna njegova sina Ladislava za kralja napuljskoga i tako opet zadobi ono kraljevstvo za svoju obedijenciju. Na izopćenje, kojim ga protupapa Klement VII. bijaše udario kao tobože krivog papu, tek nakon poduljeg vremena odgovori i on izopćenjem; ali ipak uloži sve svoje sile, da raskolnike privede k jedinstvu crkve. Oslanjajući se na svoje nepobitno pravo, pri odstranjenju raskola nije vidao drugog sredstva i načina, nego jedino podvrgnuće svoga protivnika i njegovih pristaša. Zato da im u susret dođe, — u slučaju, da se protupapa i njegovi pristaše podvrgnu, — on se izjavi spravnim Klementu podijeliti prvo mjesto među kardinalima i imenovati ga svojim stalnim legatom izvan Italije u zemljama njegove obedijencije; njegovim pak kardinalima ostaviti časti i dostojanstva, koja posjedovahu. U tu svrhu obrati se na Stjepana, vojvodu bavarskoga, i zamoli ga pismom od 6. novembra 1390., da bi se on za ovu stvar zauzeo kod protupape Klementa.[2] — Ali sva ova nastojanja i ponude Bonifacijeve ostadoše bez uspjeha, a to ponajprije zbog tvrdokornosti Klementove, a onda zbog spletaka francuskog dvora, koji je baš onda namjeravao podići vojnu na Italiju i silom protupapu Klementa VII. u Rimu ustoličiti. Nego cijela se ova namjera francuskog dvora raspline, ali zato crkovni raskol proslijedi i dalje harati na žalost i tugu svih onih, koji dobro mišljahu.[3]

2. Usto želja za uspostavljenje jedinstva neprestano se je širila, pak i u samoj Francuskoj sve je to više maha preotimala. Onom pokretu na čelu u Francuskoj stajala je pariška univerza, koja je već od g. 1381. u tom smjeru radila; ali sa francuskog dvora uvijek su joj poteškoće dolazile. Nego mnogi odlični članovi univerze zauzimahu se usprkos svemu tomu neumorno, da se čim prije dođe do žuđenog crkovnog jedinstva, tako da napokon i sam kralj Karlo VI. počne se naklonim pokazivati onom pokretu.[4] Pariška universa ćuteći se sad slobodnijom, na 25. januara godine 1394. pozove sve svoje članove, da izjave svoja mnijenja, kako bi se najbolje i najshodnije

[2] Raynald, ad a. 1390. n. 6—8.
[3] Hefele, VI. 817.
[4] Hergenröther. 637 sq.

mogao raskol odstraniti. I zbilja nakon malo vremena prispije universi ništa manje nego 10.000 raznih odgovora.[5] — Na temlju ovih raznih odgovora pariška universa predloži tri načina, po kojima bi se raskol imao odstraniti i crkovno jedinstvo uspostaviti. Prvi način ili put sastojao je u tomu, da se jedan i drugi papa odreknu svoje časti: via cessionis. Drugi način bio je, da oba pape pripuste sud izabranim osobama, koje će dosuditi, tko je pravi papa: via compromissi. Napokon treći način predlagao je, da se sazove sveopći sabor, na kojemu bi se pitanje raskola imalo riješiti: via concilii.[6]

Klement VII. nije se ni najmanje pokazivao naklonim ovim predlozima, a tako isto i nekoji od njegovih pristaša; pak zato iz petnih žila nastojahu osujetiti nastojanja pariške universe. No veći dio njegovih kardinala izjavi se suglasnim sa universom; zbog česa i bez njegove dozvole sastadoše se i predložiše mu, da izabere jedan od onih načina, e da se tako dođe do žuđenog jedinstva. Predlog kardinala tako uznemiri i ojadi Klementa, da ga uslijed toga kap udari, te nakon malo vremena — 16. septembra 1394. — umrije.[7]

3. Iza smrti Klementa VII. nada za odstranjenje raskola posta još življa u Francuskoj; zato i pariška universa i francuski dvor požuriše se i upraviše pismo avignonskim kardinalima, zahtijevajući od njih, da ne poduzmu namah izbor novog pape, već da počekaju izborom. Kardinali, koji su se već bili za izbor sastali, predviđajući, što se nalazi u pismu na njih upravljenom, ne otvoriše ga, već izbor proslijediše. Prije izbora ipak već se bijahu dogovorili i zakletvom obvezali, koji god od njih bude izabran za papu, da će raditi za odstranjenje raskola; a u slučaju, ako većina kardinalskoga zbora bude cijenila shodnim, da će se izabrani odreći papinske časti, da se tako čim prije dođe žuđenom cilju. Napokon na 28. septembra 1394. bi izabran za papu kardinal Petar de Luna, koji se prozove Benediktom XIII.[8]

---

[5] Hefele, VI. 823. — Solembier, 135.

[6] Hergenröther, 638.

[7] Ciaconius, 675. — Hefele, VI. 826.

[8] Mansi, XXVII. 314 sq. — Hergenröther, 639. — Salembier, 145—47.

Petar de Luna, sada Benedikt XIII., rodom Španjolac, poticao je od plemićke aragonske obitelji. Kao poznavalac kanonskog prava slovio je na daleko, pak zato već g. 1375. papa Grgur XI. bijaše ga imenovao kardinalom. Vanredno izobražen i obdaren mnogim sposobnostima, osobito darom govorništva, bijaše besprijekorna života; ali zato bijaše lukav, častohlepan, pak i tvrdoglav.[9] Na početku vladanja Urbana VI. odlučno je branio i priznavao njegovu zakonitost; a poslije odmetnuvši se od njega sa ostalim kardinalima, revno je radio u prilog protupape Klementa VII. U mnogim prigodama ipak pokazao se revnim za ukinuće raskola, dapače i samom protupapi Klementu VII. jednom bijaše predložio, da se odrekne papinske časti, da se tako opet uspostavi crkovno jedinstvo. Osobito pak za vrijeme zadnjeg papinskog izbora pokaza živu želju za jedinstvom, te mu zato i ostali kardinali pokloniše svoje glasove. Iza izbora pri svojem ustoličenju ponovi zakletvu, koju prije u konklavu sa ostalim kardinalima bijaše položio, a malo iza toga pošalje svoje poslanike francuskom kralju i drugim raznim kršćanskim vladarima, javljajući im svoj izbor i istodobno ih uvjeravajući o svojoj namjeri i vrućoj želji, da se čim prije dođe do žuđenog crkovnog jedinstva.[10] Ali budući događaji jasno dokazaše, da sva njegova obećanja bijahu samo lijepe riječi i ništa drugo; da on ni iz daleka nije ozbiljno mislio, da ih ispuni.

Obećanje i postupanje Benediktovo sviđe se ipak francuskom dvoru i pariškoj universi, i zato između njih i Benedikta namah započeše se voditi pregovori za odstranjenje raskola. Nego već na velikoj skupštini, koju Karlo VI. za 2. februara 1395. bijaše u Pariz sazvao, da se u tom smjeru počne pregovarati, Benedikt XIII. preko svojih poslanika dade znati, da u poslu ukinuća raskola imadu se njemu ostaviti slobodne ruke; usto da je on iznašao novi način za uspostavljenje jedinstva, a taj je naime bio lični sastanak sa svojim protivnikom: via conventionis.[11] No skupština ne pristane na njegov

[9] Ciaconius, 727. — Hergenröther, 639.

[10] Hefele, VI. 828 sq. — Salembier, 148.

[11] Ehrle, F. S. J., Neue Materialien zur Geschichte Peters von Luna — u »Archiv für Literatur und Kirchengeschichte«, VI. 157—162. — Hefele, VI, 830 sq.

predlog, zato mu poslije iste kralj Karlo VI. odašalje odlično poslanstvo u Avignon, koje mu javi, da najshodniji način za ukinuće raskola ostaje samo odreka od papinske časti: via cessionis. Benedikt XIII. ostane ipak pri svojoj tvrdnji, i poslanstvo se povrati u Pariz, ne postignuvši žuđenog cilja.[12]

4. Nesuglasje, koje se već na početku pregovora bijaše porodilo između Benedikta i francuskog dvora, tijekom vremena postade još veće. Nego Benedikt XIII., koji je svoju stvar znao lukavo voditi, kroz ono isto vrijeme pritegne na svoju stranu mnoge odlične muževe; dapače i na samoj pariškoj universi nađe on sada odlučnih pristaša svoje stvari. Između ostalih pristadoše sad uz njega bivši rektor pariške universe Nikola de Clemanges, kojega on imenuje svojim tajnikom; Petar d' Ailly, kancelar iste universe, kojemu pokloni biskupiju grada Le Puy; napokon i sv. Vincenc Ferrer, glasovit na daleko i široko radi svojih kreposti i čudesa.

Međutim pariška universa kad vidje, da se prvi pokušaj za ukinuće raskola s Benediktom XIII. bijaše izjalovio, predloži francuskom dvoru, da pokuša istu sreću skupa sa ostalim kršćanskim vladarima. I zaista francuski dvor koncem godine 1395. i tako isto buduće godine otpremi svoja poslanstva na razne strane i na razne kršćanske vladare, da porade u tom smislu. Ali i ovi pokušaji ostadoše bez žuđenog uspjeha.[13] Kroz isto ono vrijeme, biva kroz g. 1396., oba pape raznim međusobnim poslanstvim stupiše u uži odnošaj. No i ona razna odaslanstva ne uspješe ništa; a glavna krivnja pada na poslanike Benediktove, koji se u Italiji ponovno združiše sa Bonifacijevim neprijateljima.[14]

Ipak misao, da se jedan i drugi papa odrekne papinske časti, sve se je to više širila i svojih je pristaša imala ne samo u Francuskoj, nego i u Ingleškoj i u Kastiliji. Zato se ona tri odnosna kralja sjedine i godine 1397. skupa pošalju svoja poslanstva, najprije u Avignon Benediktu XIII., a onda u Rim Bonifaciju IX. predlažući im, da se obojica odreknu papinstva, e da se tako jedinstvo uspostavi u crkvi. — Benedikt XIII., koji se je uporno držao svoga načina (via conventionis), ne

[12] Hefele, VI, 834 sqq.
[13] Salembier, 157 sq.
[14] Ehrle, u »Archiv« VI 162 sqq., VII. 9.

pristade na želje poslanika, premda ga i sami kardinali na to svjetovahu; zato poslanici, videći njegovu opornost, na ime svojih gospodara izjaviše mu, ako crkva ne dobije jednog jedinog pastira do Svijećnice (2. februara) buduće godine, da će se onda njihovi vladari sami pobrinuti, kako da napokon prestane raskol. — Ni Bonifacij IX. ne prihvati predlog poslanika, već izjavi, da mu nije tako lako u tom poslu dati odgovora, pak zato da će se najprije posavjetovati sa svojim kardinalima i s nekojim vladarima, a onda da će pomenutima trima kraljevima priopćiti svoju odluku,[15]

5. Rok, označen Benediktu XIII., bijaše prošao, a on još ni izdaleka nije mislio da se odrekne. Stoga u Francuskoj na kraljev poziv sakupiše se na skupštinu u Parizu na 22. maja 1398. nadbiskupi, biskupi, opati, odaslanici raznih francuskih universa i mnogi drugi, da vijećaju, kako bi se sad imalo sa Benediktom XIII. postupati. Nakon dugog vijećanja i pretresanja napokon zaključiše, da mu se uskrati potpuni posluh: via subtractionis totalis obedientiae.[16] — Mjera, koju sad u Francuskoj bijahu poprimili, u sebi je sadržavala prevratni značaj uopće protiv papinske vlasti; jer i ako je Benedikt XIII. bio protupapa, ipak su ga u Francuskoj držali i priznavali za pravog i zakonitog papu, pak zato proti njemu onu mjeru nijesu smjeli poduzeti. No ona mjera nije bila nego naravna posljedica novih ideja, koje kroz ono vrijeme počeše preotimati mąh u Francuskoj, prama kojima se je učilo, da je papa pod crkvom, a sabori nad papom.[17]

Zaključak, poprimljen na skupštini od 22. maja 1398., nakon malo vremena odobri kralj Karlo VI., a uza nj pristadoše ne samo u Francuskoj, nego još i u drugim kraljevstvima, koja su spadala pod posluh Benedikta XIII. Isti zaključak priznaše i sami Benediktovi kardinali, pak zato, kad vidješe, da ni sada Benedikt ne će da popusti, skupa sa ostalima otkazaše mu svoj posluh i njih 18 na broju u septembru godine 1398. ostaviše papinski dvor.[18]

[15] Hefele, VI. 847 sq.

[16] Mansi, XXVI. 839—914. — Hefele, VI. 852 sqq. — Hergenröther, 642 sq.

[17] Bauer, u »Stimmen aus Maria Laach«, I. 344

[18] Hefele, VI. 855.

Benedikt XIII. zapušten od svojih pristaša, ostavljen od svojih kardinala, ni sada ne htjede da popusti, već okružen od nekoliko svojih vjernih, prkoseći čekaše u papinskoj palači buduće događaje, koji zaista za njega ne bijahu ugodni. Kardinali, koji ga bijahu ostavili, da jednom njegovu tvrdokornost slome, sakupiše nekoliko četa i skupa sa vojvodom Baucicaultom opsjednuše Avignon, u kojemu se je papa nalazio. Opsijedanje potraja nekoliko mjeseci; dapače jednom i sam Benedikt XIII. bi ranjen, ali on ipak ne popusti. Napokon posredovanjem kralja aragonskoga Martina, a i samog francuskog dvora bi dignuto opsijedanje i u aprilu 1399. godine bi sklopljen ugovor, u kojemu se Benedikt XIII. obvezao, da će se odreći papinske časti, ako to isto učini i njegov suparnik, ili ako umre, ili ako bude zbačen sa papinske stolice. Sad se stanje Benedikta XIII. malo poboljšalo, ali on ostane ipak kao zarobljenik u svojoj palači u Avignonu.[19] — Usto otkazanje posluha papi, kojega su inače u Francuskoj i u drugim kraljevstvima za pravog papu držali, nije moglo ostati bez sukoba sa pravom kršćanskom savjesti, pak zato se mnogi u Francuskoj i u drugim stranama Benediktove obedijencije pokajaše s učinjena koraka i opet ga priznaše za zakonitog papu i povratiše se k njemu. Uslijed ove promjene mogao je Benedikt XIII. pomoću svojih pristaša već na 12. marta 1203. godine pobjeći iz Avignona i domoći se žuđene slobode. Napokon u Francuskoj i u drugim stranama stanje se njegovo tako poboljšalo, da je u saboru, držanu u Parizu u maju iste godine, bio nanovo priznat za zakonitog papu i posluh mu povraćen.[20]

6. Događaji, koji se zbivahu u obedijenciji Benedikta XIII., osobito pak u Francuskoj, ne ostadoše bez upliva ni u stranama zakonitog pape Bonifacija IX. Ono otkazanje posluha Benediktu XIII. i u Bonifacijevoj obedijenciji kod nekojih bijaše našlo odziva. Tako uz Venceslava, kralja češkoga i njemačkoga, po nagovoru francuskog dvora, uskrati Bonifaciju svoj posluh i Rihard II., kralj ingleški; Sicilija i Ligurija od njega također otpadoše i proglasiše se neutralnima. — Međutim kod Benedikta XIII. bi povraćen posluh, a on, da pokaže tobožnju

[19] Raynald, ad a. 1399, n. 9—11. — Hefele, VI. 857. — Hergenröther, 643.

[20] Hefele, VI, 872—74. — Hergenröther, 643 sq.

svoju spravnost za uspostavljenje jedinstva, još g. 1404. pošalje u Rim svoje poslanike, da predlože Bonifaciju IX. osobni sastanak, na kojemu bi oni dvojica raspravljala o načinu, kako bi se imao raskol ukinuti. No dok su se u Rimu pregovori vodili, nenadano na 1. oktobra iste godine umrije Bonifacij IX. Ali sad se upravo pokaza Benediktova neiskrenost. On, koji je bio obećao i izjavio, ako se njegov suparnik odreče ili umre, da će se i on odreći papinske časti, morao je naravno uputiti i svoje poslanike, kako da se vladaju u jednom ili drugom slučaju. No o tim uputama nije bilo ni riječi kod njegovih poslanika, kako oni izjaviše, kad ih rimski kardinali za iste upitaše. Na molbu pak kardinala, kojom ih zamoliše, da jedan od njih otide u Avignon i da primi upute, kako da se sad vladaju, odvratiše, da bi bilo uzaludno svako putovanje, pošto oni dobro znaju, da Benedikt XIII. ne će nikada pristati na odreku.[21]

Primivši ovaj odgovor poslanika, rimski kardinali odlučiše namah stupiti u konklave i to čim prije, pošto na brzi izbor pape poticaše ih i buna rimskoga puka, koja se je bila porodila namah iza smrti Bonifacijeve. Na početku izbora svi se kardinali obvezaše zakletvom, koji god od njih bude izabran za papu, da će upotrebiti sva zakonita sredstva za ukinuće raskola, pa stajalo ga to i same odreke papinske časti. — Iz onog konklava iziđe izabran za papu na 17. oktobra iste godine kardinal Kuzma Meliorati, koji sebi nadjene ime Inocenta VII.[22]

7. Inocent VII. ne bijaše visokog roda, ali zato bijaše plemenitih i uzvišenih misli i osjećaja. Već na početku svoga vladanja ozbiljno počne raditi, da se raskol ukine. Da pak odstrani tolike nerede i lakše dođe do žuđenog jedinstva, naumi sazvati crkovni sabor; a pri ovom pothvatu osobito ga potpomagaše Ruprecht Pfalački, kralj njemački i suparnik kralja Venceslava, koji bijaše, kako vidjesmo, Bonifaciju IX. otkazao svoj posluh. Nego nemiri, koji bijahu nastali u Rimu, prisiliše ga, da ostavi vječni grad i da se preseli u Viterbo; usto i Ladislav, napuljski kralj, stavljaše mu se na put zbog političkih razloga, da se ne dođe do žuđenog jedinstva.[23]

---

21 Hergenröther, 644 sq. — Salembier, 203 sq.

22 Raynald, ad a. 1404, n. 10.

23 Hergenröther, 645. — Salembier, 205.

Dok ovako u Italiji djelatnost Inocenta VII. bijaše zapriječena, u Francuskoj Benedikt XIII. uporno je tvrdio, da jedini i najshodniji način za ukinuće raskola ostaje jedino lični sastanak obojice papa. Zato da dokaže, da i njemu tobože na srcu leži jedinstvo crkve, izjavi, da će on otići u Rim i lično se sastati sa svojim suparnikom, pak tako via discussionis doći do žuđenog cilja. I zbilja u proljeću g. 1405. ostavi Francusku, dođe u Genovu s takovom pratnjom, da su u Italiji mislili, on ide u Rim, ne da se dogovara, već da ga zauzme. — Ali usto njegova neiskrenost postajala je u Francuskoj očitija, osobito kad upoznaše, kako je neiskren i lažan bio izvještaj njegova poslanstva Bonifaciju IX. Zato se sad opet u Francuskoj duhovi počeše od njega odvraćati; učestaše zahtjevi, da mu se opet posluh uskrati. U novembru i u decembru godine 1406. bi opet u Parizu u tu svrhu sakupljen sabor; ali sad u saboru udariše srednjim putem. Odlučiše naime, da se mora ustrajati u posluhu napram Benediktu XIII., ali da mu se mora zabraniti podjeljenje nadarbina, pobiranje dohodaka itd. — Ovaj zaključak sabora, koji potvrdi i sam kralj, ostane mrtvo slovo; prijatelji i pristaše Benediktovi tako stvari urediše, da sve u tom pogledu ostane na starome.[24] Međutim dok je on još u Italiji boravio, Inocent se bijaše povratio u Rim, ali nakon malo vremena — na 6. novembra 1406. — preseli se u vječnost!

8. Poslije smrti Inocenta VII. rimski kardinali izjaviše, da su spravni produljiti rok izbora i stupiti u dogovore s Francuskom, da se napokon do jedinstva dođe. Ali i ovog puta moradoše se izborom požuriti, jer i sada opet bijahu nastali neredi i nemiri u Rimu; pak zato da im se konačno na put stane, morali su čim prije da izaberu papu. I zbilja na 30. novembra iste godine izabraše za papu kardinala Anđela Corrario, starca od sedamdeset i više godina, poštena i uzorna života, koji je rodom bio iz Mletaka. On se nazove Grgurom XII. — Za vrijeme konklava kardinali bijahu sklopili izbornu kapitulaciju i na nju se zakletvom obvezali. Prama onoj kapitulaciji svaki od njih bio je dužan, ako bude izabran za papu, da nastoji, da se uspostavi jedinstvo crkve; pak u slučaju odreći se i papinske časti, ako to isto učini protupapa, ili umre, ili bude zbačen. U onoj kapitulaciji kardinali nadodaše još nekoje

[24] Hefele, VI. 882 sqq.

uvjete, kojima su se prava i vlast budućeg pape u nekojim stvarima ograničivala. Tako između ostalih uvjeta bio je i taj, da budući papa ne smije imenovati nijednog novog kardinala kroz prvih petnaest mjeseci svoga vladanja, dok naime budu trajali dogovori sjedinjenja.[25] — Ovdje nam je opaziti, da je ova kapitulacija bila poslije povodom, da su kardinali ustali proti Grguru XII., jer je se nije držao. Nego pri prosuđivanju ovih kapitulacija treba na umu imati, da i ako su onda bile dopuštene, ipak kardinali nijesu mogli ni na što budućeg papu obvezati, a još manje njegovu vlast i prava ograničiti. Papa nije dužan dati računa svoga djelovanja nijednoj zemaljskoj vlasti; on samo ostaje odgovoran pred Bogom i svojoj savjesti; zato kardinali ne mogu sudbeno proti njemu postupati, ako ne ispunja obećane ustanove, pak to obećao i onaj, koji je poslije imao biti budući papa.[26]

Namah na početku svoga vladanja Grgur XII. razvije veliku djelatnost, koja je za tim težila, da se raskol ukine i žuđeni mir i jedinstvo uspostavi. U tu svrhu odašalje svoja pisma raznim vladarima; isto tako pisa i Benediktu XIII. i njegovim kardinalima. Ovo Grgurovo nastojanje svidjelo se svakomu, pak i samoj Francuskoj. Benedikt XIII. na Grgurovo pismo odgovori povoljno. Zato Grgur XII. na 26. februara 1407. godine odasla mu svoje poslanike, da se s njime dogovore, na kojemu mjestu, kada i pod kojim uvjetima imali bi se oni sastati i način za uspostavljenje jedinstva utanačiti. — Nakon dugog dogovaranja u Marsiliji (Marseille) napokon poslanici Grgurovi složiše se sa Benediktom XIII., na 20. aprila 1407. sklopiše ugovor, odabraše grad Savonu blizu Genove kao mjesto budućeg sastanka jednog i drugog pape, a rok opredijeliše za 29. septembra 1407. godine.[27]

9. Sad je zaista izgledalo, da je žuđeni mir blizu i da će oba pape doskora naći način, kako da se dođe do jedinstva. Nego i ovog puta nada se izjalovi, ali zato i nezadovoljstvo bude općenitije, ogorčenje veće. Grgur XII., koji iz početka bijaše pristao na ugovor, što bijahu njegovi poslanici sa Benediktom XIII. sklopili, nakon toga počne iznašati svoje po-

[25] Ciaconius, 755 sq. — Raynald. ad a. 1406, n. 9—12.

[26] Bauer, u »Stimmens aus Maria-Laach«, I. 480 sq.

[27] Raynald, ad a. 1407, n. 3—4. — Hefele. VI. 891.

teškoće proti istom ugovoru, a to ne bez temelja; on naime bijaše doznao, da bi u Savoni bila u pogibelji njegova lična sloboda.[28] Ipak on se uputi iz Rima, otide u Viterbo, za tim u Sijenu, napokon dođe u Lüku (Lucca), ali u isto doba predlagaše Benediktu XIII. druge gradove, u kojima bi se oni imali lično sastati. Benedikt XIII., koji bijaše prispio u Savonu sa jakom vojničkom pratnjom, ne htjede pristati na predložene građove; pak zato su se dogovaranja i trvenja sve više produljivala, a rok označen za sastanak bijaše prošao! — Nesuglasje i prepiranje dvaju papa ogorči do skrajnosti jednu i drugu obedijenciju; i sami njihovi kardinali sad postadoše nezadovoljni. Međutim kad Grgur XII. opazi, da se i njegovi kardinali počeše proti njemu rotiti i rovariti, uvidi u onom rovarenju novu pogibelj za crkvu; pak i ako pri izboru pape i on bijaše obećao, da ne će imenovati novih kardinala, ipak sad, da umanji njihov upliv, na 9. maja u Lüci imenuje četiri nova kardinala, između kojih je bio i nadbiskup dubrovački, Ivan Dominici.[29] — Imenovanje novih kardinala ogorči još više Grgurove stare kardinale; zato ga mnogi između njih ostaviše i pobjegoše u Pizu, premda im to Grgur bijaše strogo zabranio. Iz Pize spočitnuše mu njegovo postupanje, a onda istodobno upraviše drugo pismo na kršćanske vladare pozivljući ih, da se s njima združe za ukinuće raskola i uspostavljenje jedinstva. Grgur XII. na predbacivanja kardinala odgovori im pismom od 12. junija opravdavajući svoje korake i žigošući njihov način postupanja;[30] a onda nakon malo upravi pismo na cijelo kršćanstvo, kojim saziva sveopći crkovni sabor za dan Duhova buduće godine u Ravenu ili u Akvileju.[31]

10. Nego dok se ove stvari zbivahu između Grgura XII. i njegovih kardinala, položaj Benedikta XIII. pogorša se izvanredno, osobito u Francuskoj. Ondje kad uvidiše, da Benedikt XIII. ni ovoga puta ne misli ozbiljno, ni iskreno, otkazaše mu opet posluh; počeše progoniti njegove pristaše, a kralj dade naredbu, da ga se uhvati i utamniči. Na 22. maja 1408. sam kralj obavijesti kardinale jedne i druge obedijencije o mjerama, koje

[28] Bauer, l. c. 484 sq. — Rösler, l. c. 134 sqq.

[29] Eubel, l. c. 30. — Hergenröther, 649.

[30] Raynald, ad a. 1408, n. 8—19. — Mansi, XXVII. 29—43.

[31] Raynald, ad a. 1408, n. 21. — Hefele, VI. 912.

bijahu poduzete proti Benediktu XIII., i zamoli ih, da se skupa sastanu i napokon ukinu raskol. I pariska universa u istom smislu pisa talijanskim kardinalima uvjeravajući ih, da su i Benediktovi kardinali veoma nakloni zajedničkom sastanku.[32] — Benedikt XIII. kad opazi, koja ga pogibelj okružuje, na 15. junija pozove crkovni sabor svoje obedijencije za 1. novembra 1408. u Perpignan, grad, koji se je onda nalazio u aragonskom kraljevstvu, pak brže bolje ostavi Italiju i pobjegne u Aragoniju.[33] — Usto njegovi kardinali bijahu i njega ostavili, pak sastavši se sa odmetničkim Grgurovim kardinalima u Livornu, iza dugog dogovaranja odlučiše skupa, da sazovu za 25. marta 1409. u Pizu sveopći crkovni sabor; na onom saboru oba pape imali bi se svojevoljno odreći papinske časti; ne odreknu li se svojevoljno, tad će ih se prisiliti na odreku, a onda će oni skupa izabrati novog i jedinog papu, i tako napokon doći do žuđenog jedinstva. Ob ovoj svojoj odluci izvijestiše vjernike, pozvaše na sabor biskupe i kršćanske knezove, pak i same pape Grgura XII. i Benedikta XIII.[34]

11. Kako se vidi, između tolikih načina, koji kroz ovo cijelo vrijeme bijahu predloženi za ukinuće raskola, onaj sabora (via concilii) bijaše pobijedio! Sad se o drugim shodnijim načinima nije više ni mislilo, ni govorilo. Samo sveopći crkovni sabor imao je objema papama suditi i žuđeno crkovno jedinstvo uspostaviti. No da shvatimo pobjedu ovog načina, red nam se je osvrnuti na neka teološka načela, koja upravo kroz ono vrijeme raskola bijahu zavladala mnogim duhovima.

Stari je katolički nauk uvijek u crkvi naučavan, da je rimski papa namjesnik Kristov na zemlji i nasljednik sv. Petra, poglavice apostola. Sve povlastice, koje Krist bijaše podijelio sv. Petru kao glavi crkve, prelaze na rimskog papu. Prama ovoj nauci rimski papa prima svoju vlast neposredno od Boga; on ima prvenstvo ne samo časti, nego i vlasti nad cijelom crkvom; on posjeduje vlast ne samo nad pojedinim osobama, bili oni prosti vjernici ili biskupi, nego i nad svim vjernicima, kad su u skupu — u sveopćem crkovnom saboru. Kao što nema ljudskog tijela bez glave, tako nema ni sveopćeg cr-

[32] Hefele, VI. 908—10.
[33] Hefele, VI. 911.
[34] Hefele, VI. 912 sqq.

kovnog sabora bez rimskog pape. Rimski papa sudi svakomu: i biskupima i svim ostalim vjernicima; ali njemu na zemlji ne sudi niko. Pak zato bilo je uvijek staro načelo i uvijek se priznavalo: prima sedes a nemine judicatur. — Nego za vrijeme onog kobnog raskola ova katolička nauka, koja je toliko stara, koliko je stara crkva katolička i koja se nepobitno temelji na sv. Pismu i na neprekidnoj tradiciji, počne se mutiti i tamnjeti. Čeznuće, da se jednom ukloni kobni i nesretni crkovni raskol, zavede nekoje teologe i kanoniste, osobito na pariškoj universi, pak stadoše učiti i razvijati načela, koja su bila sasma u opreci sa starom katoličkom naukom. Henrich de Hassia ili von Langenstein, Petar d'Ailly, Ivan Gerson i još mnogi drugi počeše učiti, da je crkovni sabor nad papom i prama tomu da opća crkva može suditi papi, može ga dapače odstraniti i svrgnuti, osobito ako je papa krivovjerac, vjerolomnik, ili ako to zahtijeva opće dobro crkve, kako je to bio baš slučaj sada za vrijeme raskola. — Ove nove, tako zvane koncilijarne teorije, rušile su do temelja monarhični ustav crkve, koji je sam Krist crkvi udario, i u isto doba otvarale su širom vrata krivim i prevratnim demokratičnim načelima, kako se je to očito poslije vidjelo na saborima u Konstanci i u Bazelu. One teorije iz početka nađoše odziva samo u Francuskoj, pak zato i vidjesmo, kako ondje ponovno pokušaše prama njima riješiti pitanje raskola. Ali želja za jedinstvom i za mirom prenese ih i u one strane, koje su priznavale rimskog papu za pravog i jedinog poglavicu crkve; pak napokon vidimo, da uz njih eto pristaju i kardinali jednog i drugog zbora. Nije čudo dakle, ako njihov poziv na sveopći crkovni sabor, koji je imao suditi obim papama, nađe odziva u jednoj i drugoj obedijenciji; i ako se opet s druge strane mnogi dobri i vjerni katolici, osobito u Grgurovoj obedijenciji, zgražahu nad ovim prevratnim korakom i odlučno proti njemu istupiše. No to nije koristilo ništa! Kardinali i oni, koji slijediše njihov poziv, sakupiše se na pizanski sabor, ali kojim uspjehom, to ćemo doskora vidjeti.

Kratak tumač V. poglavlja „de praeparatione remota ad ministerium praedicationis" uputâ S. Congregationis Consistorialis ad 20. Juna 1917.

Pio X., blage uspomene, bio je izdao g. 1906. encikliku na talijanske biskupe o svećeničkom odgoju. U toj enciklici podigao je glas svoj i svečano naglasio, da osjeća kao da su njemu rečene proročke riječi: »Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam.« Odvažnom svojom riječi govori biskupima, da im je svim silama uznastojati, e da se uščuva u svećeničkim sjemeništima pravi duh, koji valja da tu piri, jer su svećenička sjemeništa odregjena odgoju ne za kakovu civilnu karijeru, već mladosti, koja valja da se svrsta u redove vjernih Isusovih zamjenika na zemlji. — Benedikt XV. na 25. juna 1917. izdaje svoju encikliku »de praedicatione divini verbi«, u kojoj kao da prstom upire u neke zloupotrebe propovijedanja riječi Božje, koje su maha preotele kod nekih propovjednika, sažaljuje, da se danas ne pobire onoliko ploda, koji bi se morao i mogao pobrati; pokazuje na pravu svrhu propovijedanja i pravac označuje, koji tamo vodi, daje upute biskupima, kojih im se je držati u pogledu propovjednika, da one zloupotrebe, koje se moraju osuditi i zabaciti, prestanu i ne budu se mogle ponoviti unaprijed.

Ove dvije enciklike i ako su na oko sadržajem različite: one se popunjuju, jer obadvije kažu put, kako će se stvoriti odgojem, vježbanjem, nazorima i odredbama takav katolički kler, koji bi zbilja odgovarao svomu visokomu zvanju, da bude »lux mundi« i »sal terrae«, te bi i primjerom života i svojim propovijedanjem rasvjetljivao svijet i pokazivao mu put spasa.

S. Congregatio Consistorialis uz Papinsku Encikliku izdala je »Normae pro sacra praedicatione« s ovom opomenom: »Ut quae Beatissimus Pater nuper in Encyclicis litteris »Humani generis redemptorem« de sacra praedicatione docuit ac praestitit, ad praxim facilius deducantur, Eminentissimi Patres S. C. Consistoriali praepositi ipso Summo Pontifice adprobante sequentes sancivere normas, quibus Reverendissimi locorum Ordinarii uti debeant, ut

tuto in re tam gravi procedant, easque eadem Sanctitas Sua statim executioni mandandas praecipit, quo scilicet quod Apostolus nominat »ministerium verbi« eos afferat fructus in tuitionem ac propagationem fidei christinaeque vitae custodiam, quales et divinus maigster Christus intedit et catholica ecclesia sibi jure promittit.«

Ove »Normae« imadu pet poglavlja. Peto poglavlje ovako glasi: »De praeparatione remota ad ministerium praedicationis.« Ovdje ću iznijeti ovomu poglavlju kratak komentar, koji će objasniti i proširiti ove »Normae«, te će biti korisne početnicima, naročito onima, koji se žele više posvetiti i korisniji biti u pripovijedanju evangjelske riječi.

1. »Normae« pod br. 34. ovako govore: »Ordinarii et Superiores religiosorum stricte obligantur proprios clericos ad sanctam salutaremque praedicationem ab ipsa juvenili aetate formare studiorum tempore tum ante tum post susceptum sacerdotium.«

Isus Krst, naš Božanstveni Spasitelj, kada je pred narodom, koji se je okolo njega sabirao, izrekao glasovitu priču: »Izagje sijač sijati sjeme svoje« (Luc. 8, 8. i Mat. 15, 1.), pa kada je kazao, da je neko sjeme palo na put, neko na kamen, neko u trnje, a neko na dobru zemlju, tim je prorekao uspjeh i neuspjeh propovijedanja svoga evangjelskoga nauka i pokazao i uzroke neuspjehu. Stalno je, da na prvomu mjestu uzrok jest milost Božja, koja rasvjetljuje pamet i giba volju, da se prigrli i slijedi propovijedani nauk, kao što je Gospodin otvorio srce Lidije, skrletarice, kada je slušala Pavlovo propovijedanje u Filipolju, gradu Macedonije. Ali osim natprirodnih sredstava, koja utječu na dobar uspjeh propovijedanja evangjelskoga, imade i naravnih, koja stoje u rukama propovjednika. Natprirodna sredstva, koja stoje u Božjim rukama, može propovijedalac dobiti molitvom, a naravna sredstva naukom, vježbanjem, pripravom. Da tkogod postane vrijedan u jednomu zanatu i umijeću, valja da se osposobi za taj zanat i

što je više osposobljen, to mu bolje i uspješnije ide za rukom taj zanat. Tako je i s govorništvom. Govorniku je svojom živom riječi znati obvladati voljom svojih slušača i činiti im, da se oni tamo ili amo odluče, da uz ovu ili onu ideju pristanu, ovu ili onu praksu prigrle, koju hoće govornik. Bilo je rečeno »poeta nascitur, orator fit«. Ovo je samo donekle istina. Treba i u govorniku da tu nešto bude od prirode, jer kada ne bi ništa tu prirogjena bilo, ne bi ni ars oratoria ništa pomogla. Ali uopće govoreći ima u svakoga manje više nešto od prirode, jer gdjegod je racionalna čovječja narav ponešto razvita, tu imade nešto one moći, koja stvara bazu umovanju, a umovanje bazu logičnomu mišljenju, a logično mišljenje pruža bazu govorništvu. Stoga valja reći: »orator nascitur, sed studio et exercitatione perficitur«. Istina je, da su glasoviti govornici opstojali prije nego je bila »ars rhetorica«, kao što je postojao jezik prije nego je bilo gramatike; istina je, da je »ars rhetorica« stvorena na temelju dobro izvedenih govora, iz kojih su bila crpana ona pravila, što ih uči retorika, kao što su i gramatična pravila bila vagjena iz dobrih primjera jezika; istina je i to, da bi se mogao naći dobar govornik, koji nije učio retorike; ali odatle ne slijedi, da je »ars rhetorica« suvišna ili možda nekorisna. Ona je korisna stoga, što nam prištegjuje vremena, jer mi tu nalazimo gotova pravila, da govor uspije i postigne svoju svrhu, koja su se pravila iznašla dugim opažanjima, pokusima i vježbanjima. Da bi i bilo moguće, da i sami — proprio marte — dogjemo do tih pravila bez tugje pomoći, moralo bi prije proteći dulje vremena i vježbanja i opažanja, pa bi možda i ostarjeli i smrt nas zatekla, dok bi sva ta pravila ili samo neka iznašli. Gotovu stvar imati u ruci bolje je, nego da se mora ta ista stvar stvoriti i napraviti. »Ars rhetorica« i stoga je korisna, što svak nije sposoban da sam bez tugje pomoći na bazi svoga opažanja dogje do spoznanja onih pravila. Fizika se stvara na vanjskom opažanju, matematika na umovanju, estetika i logika na nutarnjem opažanju, koja bi opažanja mogao svaki izvesti — apsolutno govoreći — ali ipak je korisno, da se uče ove znanosti, to jest da se sazna, što su drugi otkrili na ovim znanstvenim poljima, jer kada bi svaki svojim umovanjem htio započeti svoja istraživanja n. pr. u

matematici polazeći s one točke, gdje je započeo Pitagora, Arhimed iliti Euler, mislim, da bi ih većina ostala na istoj točki, a jako bi malen broj nešto malko koraknuo naprijed.

2. Govornikova svrha može se promatrati u širem i u užem opsegu. U širem opsegu svrha bi mu bila podučavati drugoga, živom svojom riječi podastrti slušačima svojim predodžbe, pojmove, isporegjivanjem pojmova sudove, pa zaglavke daljnje ili bliže: u kratko, svrha bi bila objasniti um svojih slušača. U užem pak smislu bila bi obvladati voljom svojih slušača i njih skloniti, da onako misle, kao što i govornik i da se okrenu na onu stranu, na koju hoće govornik, a ne na onu stranu, uz koju ili već stoje, ili naginju da se okrenu. Govornik, koji postigne ovu svrhu ili koji slavi pobjedu nad voljom svojih slušača, jest u oštrom smislu riječi govornik, odnosili se njegovi govori na koju mu drago vrstu govora, bilo na »demonstrativum« ili »judiciale« ili »deliberativum«, kako ih razlikuju retori.

»Normae« govore »stricte obligantur proprios clericos ad sanctam salutaremque praedicationem formare«.

»Formare« znači usposobiti ih, da postanu valjana sredstva, da postignu svrhu, a ta je »sancta ac salutaris praedicatio«. Na prvomu mjestu to osposobljenje zahtijeva, da mladi klerici budu za vrijeme studija sebi pribavili poznavanje temeljito a ne površno sistematske teologije, to jest fundamentalke, dogmatike specialne i moralne teologije. Ovo je očito i jasno, jer kada bi im falilo to poznavanje, mogli bi biti vrsni govornici, ali ne evangjelski propovjednici. Njima je podučavati, ali se ne može podučavati, ako se ne zna ono, što se mora podučavati. Ovo znanje valja da bude temeljito i znanstveno, to jest da se znade, ne samo da je tako, nego da se znade dati razlog, zašto je tako. U katekizmima od malo stranica sadrži se čitava nauka dogmatična i moralna s razlikom tom, da je tu samo u prostim rečenicama podastrta, dok je u dogmatici i moralci znanstveno dokazana. Za djecu i prosti puk ta je forma dostatna, za svećenika nije dosta, koji valja da u doticaj dolazi i s neukim i učenim, s vjernim narodom i onima, u kojima se bûde vjerske sumnje, s onima, koji crpaju svoju naobrazbu na čistim izvorima kršćanske vjere, pa i onima, ko-

jima dopiru do ruku svakovrsne knjige, koje je diktirala ili ignorancija ili predrasuda li mržnja. Razlog je tomu, što svećenik, budući da je »lux mundi«, mora da svakoga prema potrebi rasvijetli i obuhvati čitavu njivu Gospodnju, u kojoj raste ne samo čista pšenica, već klija tamo amo izmegju pšenice i kukolj.

Svećeniku treba temeljito poznavanje i stoga pogleda, što i prosti i neuki narod, bio on i vjeran sin katoličke crkve, ipak kao razložito stvorenje traži, da mu bude i njegovu razumu udovoljeno prema stepenu razvitka i kulture, koju ima. On će kao vjerni sin katoličke Crkve na pr. pristati, da je brak nerješiv doživotno, on se tomu opirati ne će, ali ako mu svećenik tu Isusovu naredbu obrazloži, te mu pokaže sve blagodati, što nosi sobom doživotna nerješivost braka, kao n. pr. da to treba za dobar odgoj, da ideja nerazrješivosti bolje spaja ono dvoje, što se je brakom udružilo, da bi ideja o samoj mogućnosti razrješenja činila da svaka stranka gleda svoju sopstvenu korist, a ne zajedničku, a to je zator obitelji; da u slučaju razrješivosti ne bi bila conditio par muža i žene, jer bi muž lako mogao naći drugu ženu, dok žena ne bi mogla lako naći drugoga muža, a to stoga, što procedente aetate venustas cadit, te bi morala ostati kao odsječena grana bez pomoći i zaštite itd.; kad bi svećenik ovako obrazložio, prosti i vjerni puk ne bi mogao a da ne uvidi razložitost nerazrješivosti braka, da bolje pristane uz ovu Isusovu nauku i u njoj se utvrdi, pa do potrebe da je znade i braniti, ako bi se tko god našao, te bi kazao, da je slobodna ljubav bolja, nego kršćanski brak. Pa se ovako može kazati i o drugim evangjelskim istinama. Ali ovako podučavanje može samo pružiti onakov svećenik, koji pozna nešto više, nego površno teologiju.

Ovdje činim jednu digresiju, koja ipak spada na stvar i nju ilustruje. Otrag nekoliko godina bilo je govora, da će se uvesti civilni brak. Da se narodu dozovu u pamet kršćanske dužnosti i da ga se opomene, da bude na oprezu, te se ne dade zavesti od kojekakovih zavoditelja, nadležna je crkvena oblast bila naredila svim propovjedaocima (to se je zgagjalo u korizmeno vrijeme), da drže kroz korizmu jedan ili više govora, koji bi se odnosili na katolički brak. Tu su crkvenu naredbu svi propovjedaoci ovršili. Ja sam se namjerio — bilo mi je tada 18—19 godina — na jednoj

od takovih propovijedi. Mnoge su mi stvari ostale dobro u pameti. Govornik, da udovolji crkvenoj naredbi, u jednoj se je od svojih propovijedi osvrnuo podulje na kršćansku ženidbu i civilni brak. Govorio je parataktično. Čitav sadržaj toga osvrta i svi dokazi, kojima se on služio, da odvrati narod od civilnoga braka, bili su ovi: »Tko se udruži civilnim brakom, njegovu će djecu Crkva smatrati kopilanima«, ovo je oduljim parafrazama i drugim riječima bilo opetovano i popraćeno nekim govorničkim patosom, i to je bilo sve. Slušateljstvo je bilo mješovito: niža i srednja klasa, pa nešto iz više inteligencije. I ako je istina, da i parataktični govor popraćen s govorničkim patosom, naročito ako je izrečen od osobe, koja uživa neki auktoritet pred slušačima, može na njih utjecati; ali uopće takav način govora ne bi se mogao preporučiti. Stoga nije ni gore navedeni govor imao uspjeha. Da je taj svećenik malo dublje poznavao dogmatiku i kršćansku filozofiju, bio bi se drugim razlozima poslužio, da uvjeri i osvjedoči i da na svoju stranu pritegne slušaoce i utvrdi ih u poslušnosti prema katoličkoj Crkvi.

3. Osim poznavanja teologije treba evangjelskom propovjedniku da imade širu naobrazbu, naročito prirodnih znanosti, ako hoće da bude dobar govornik u oštrom smislu riječi, koji naime može gospodariti voljom svojih slušača. Cicero govori, da nijedno područje ne smije biti govorniku nepoznato: tko nije svestrano izobražen, ne može biti niti dobar govornik. Govornik nije samo odvjetnik i vikač, nego svećenik, komu je povjereno čuvati božanski dar ljudskoga govora. On, vjesnik mira, prolazi izmegju protivnika. Zločinca predaje mržnji i kazni, brani nevinost, podiže zamrlo čuvstvo časti u javnom vijeću, sad obuzdaje, sad opet pobugjuje vatrom svoje rječitosti. Obična školska retorika u tomu poslu nije dovoljna. (De oratore I. 42.)

Ovo, što Cicero govori o profanom govorništvu, vrijedi i za evangjelskoga propovjednika. Profana svestrana naobrazba evangjelskomu propovjedniku služi i koristi, ne da bi on stao govoriti s propovijedaonice ili podučavati narod u nečemu, o čemu ne bi smio podučavati, niti mu služi, da bi on možda ostentativno htio pokazati pred publikom svoju široku erudiciju; već mu služi i dosta koristi, u koliko bi mu profana erudicija do po-

trebe i prema prilikama, u kojima bi se desilo da govori, pružila izvore, što retori zovu loci (*τόποι*), odakle bi mogao crpsti dokaze, kojima bi ovu ili onu evangjelsku istinu bolje utvrdio, objasnio. Navodim primjere, koji će početnicima bolje stvar prikazati. Nekima je teško pripustiti, da bi moglo biti istina, koje se izmiču dohvatu ljudske inteligencije, stoga tajne (mysteria) kršćanske vjere smatraju istinama, koje su protiv razuma. Evangjelski govornik može uvjeriti, da je bezumno kazati i držati ono, što se ne shvaća, nečim, što ne može biti, jer je to protiv razuma. Može se poslužiti primjerima n. pr. iz astronomije, gdje su mnoge istine poznate i jasne onima, koji se bave tim, a te istine nerazumljive su većini naroda; pa i kada bi se stale te istine tumačiti, postale bi jasne samo nekima, onima naime, koji su obdareni jačom umnom oštrinom, a drugima bi i poslije tumačenja i objašnjivanja, kao što i prije, tako i poslije, ostale tajne. Tako n. pr. astronomi mjere distancije od zemlje do sunca i drugih planeta na bazi aplikovanih nekih teorema trigonometrije. Nevještu se može činiti to čudnovato, nevjerojatno, pa bi stoga mogao to sve zabaciti kao nešto, što se protivi njegovu razumu. Ali svak vidi, da bi ovakovo postupanje bilo bezumno ili bolje protuumno. Tomu nevještu mogli bi astronomi i matematici pokazati, kojim su putem doprli do poznanja onih distancija, pa je moguće, da sve te demonstracije budu nerazumljive tomu nevještu, jer se za shvatanje tih demonstracija hoće jača inteligencija. Kada bi taj nevješti čovjek radi istoga razloga sve to htio zabaciti, te kazao: ja to ne razumijem, to istina nije, vi to kažite komu hoćete, ja to ne vjerujem, takovo bi postupanje bilo bezumno. Ovim i sličnim primjerima krasno se govornik može poslužiti te pokazati, da i u samoj prirodi može biti istina, koje u sebi tajne nijesu, jer su nekima razumljive, ali su ipak drugima tajne, te se stoga mogu kazati, da su to istine, koje nijesu svakomu na dohvat, ali se ne može kazati, dt to istine nijesu stoga, što ih netko ne shvaća. (Nastavit će se.)

možemo i zlo pa i činimo mnogo zla; a kad činimo dobro, onda se na to slobodnom svojom voljom odlučujemo. A ta samoodluka podaje našim djelima nutarnju vrijednost, mi si čeličimo značaj, zaslužujemo poštovanje od drugih, stičemo pred Bogom zaslugu, dušu punimo zadovoljstvom i postajemo Bogu slični.

Vlastitom samoodlukom, vlastitim radom i svojom snagom razvijamo svoje savršenstvo. I to je dobro i dar Božji. Naš je posao u tom pogledu težak. Valja nam se mučiti, valja nam se mnogo česa odreći, valja nam mnogu gorku pretrpjeti. A to sačinjava našu veličinu, odaje naše junaštvo, rodi pobjedom i slavom. I kad ne bi bilo na svijetu ovakovih poteškoća, napasti i kušnja, ne bi bilo ni jakosti, ni junaštva, ni pobjede, ni nagrade, ni slave. I kad se kukavno uklanjamo ovim žrtvama, te ih priuštamo drugima, koji su veći junaci od nas, to vidimo, da su drugi za to veći postali, a mi da smo ostali na istoj nizini kao prije.

Ovo su plodovi reda naravnoga, koji proizviru iz svijeta kakav jest. A kad se duhom vinemo u red nadnaravni, onda vidimo, da iz svijeta kakav jest proizvire slava Božja. I ovaj svijet sa svim svojim nedostatcima pjeva slavu svojemu Stvoritelju. Dapače pjeva mu tako divne slavospjeve, kakove samo ovaj i ovakav svijet može da pjeva. Zlo na ovom svijetu nije zato, da očajamo, nego je naša zadaća, da umom nastojimo upoznati, da se sve to zlo na ovom svijetu ne samo ne protivi Božjoj dobroti i svetosti, nego da im odgovara; a voljom da priznamo, da je ovaj i ovakav red na svijetu dobročinstvo Božje, za koje valja da Bogu zahvaljujemo, i na našu korist upotrebimo.

U ovoj knjižici, kako se već iz ovoga prikaza vidi, nalaze se misli duboke, kakove se rijetko kada čuju i koje su skroz oprečne običajnim mislima i nazorima ogromne većine nas smrtnika. Za to sam i nazvao ovu knjižicu izvanrednom, te ju osobito preporučujem na razmišljanje u ovo ratno vrijeme, u koje nam se čini, da zlo prevlađuje.

Dr. Pazman.

Lehmkuhl Augustinus S. I.: Quaestiones praecipuae morales novo iuri canonico adaptatae, quas pro appendice theologiae moralis breviter collegit... u 16 str. 96. Friburgi Brisg. 1918. apud B. Herder. Cijena K 1.60.

I P. Aug. Lehmkuhl, sada već pokojni, osjetio je potrebu i dužnost, da svojemu djelu »Theologia moralis« u dva debela sveska priredi dopunjak. On je tu potrebu osjetio i prije, nego li je ugledao svijetlo novi kodex. Svaku promjenu pribilježio si je učeni pisac i sakupio u posebnu knjižicu, koja se zove »Appendix. theol. moralis«. Sada je i ove najnovije promjene veoma pomno i potpuno sakupio u ovu svoju zbirku i poredao prema građi u knjizi svojoj, navedavši u tekstu kanon novoga prava crkvenoga, a in margime stranu i broj svoje knjige. Tko imade Lehmkuhlovu »Theologia moralis«, taj treba i ovu knjižicu. Ova je knjižica posljednje djelo ovog učenjaka. Preporučujem.

Dr. Pazman.

Bilz Jakob dr.: Die Ehe im Lichte der katholischen Glaubenslehre. 8⁰ str. IV + 52. Freiburg 1918. Herdersche Verlagshandlung. Cijena broš. M 1.—.

Kako smo spomenuli u br. 1. ove »B. S.« na str. 89., društvo »Das erzbischöfliche Missionsinstitut im Freiburg in Br.« kao crkvena centrala za priređivanje pučkih misija protegnula je svoj rad i na književno polje. Odlučilo je izdavati brošure bogoslovsko-pastoralnog sadržaja i osnovalo biblioteku pod naslovom »Hirt und Herde«. Evo sada je izašla i 2. sveska te biblioteke pod gornjim naslovom od prof. Bilza. On je imao prilike pred Marijinom kongregacijom svećenika nadbiskupije Freiburške držati niz predavanja o ženidbi i obitelji, pa je ta svoja predavanja objelodanio u ovoj knjižici i time pružio dušobrižnom

kleru lijepu pomoć. Kler imade u ovoj knjižici u kratko sabrane sve filozofske i teološke dokaze o ženidbi i s gledišta naravi i objave. Pisac je potpuno prikazao ovaj »veliki Sakramenat«. A što je veće i potpunije u svećenika znanje o tom predmetu, to će oni biti sposobniji, da i put svoj o toj velikoj i veoma važnoj stvari pouče. Djelo je solidno napisano. Preporučujem.

Dr. Pazman.

Prümmer Dominicus M. O. Pr.: Brevis conspectus mutationum, quas in theologia morali introduxit novus codex iuris canonici. Supplementum ad manuale theologiae moralis. 8[0] str. 17. Friburgi Brisgoviae 1918. apud B. Herder. Cijena M 0.50.

Kao što smo javili u br. 1. ove »B. S.« na str. 88., da je prof. A. Schmidt u Innsbrucku izdao »Supplementum«, t. j. dopunjak moralci Noldinovoj, tako je eto i prof. Prümmer u Freiburgu priredio dopunjak svojoj moralci. I Prümmer kao što i Schmidt polaze sa tog stanovišta, da se drže reda, koji je u knjizi, te polaze od točke do točke, od broja do broja, i dodavaju one promjene u ovom crkvenom zakonu, koje se odnose na dotični odlomak. I kao što oni, koji se služe Noldinovom »Summa theol. moralis«, trebaju Supplementum Schmidtov, tako isto i oni, koji se služe moralkom Prümmerovom, moraju dosljedno imati i ovaj njegov »Brevis conspectus mutationum«. Preporučujem.

Dr. Pazman.

Pregled časopisâ.

Vrhbosna katoličkoj prosvjeti. God. XXXII. Br. 6—12. Izdaje kaptol vrhbosanski. Uređuje: Dr. Marko Alaupović. Sarajevo 1918.

Dr. Dionizije Njaradi: Crtice iz života grofa Šeptickoga. — Vladimir Bakotić: Sv. Jeronim. — O. Ivan Franjo Durazzo: D. I.: Muka Sina Božjega. — J. B.: Pisma jednom sumnjaču. — Okružnica preuzv. gosp. metropolita i nadbiskupa Dra. Josipa Stadlera svećenstvu nadbiskupije Vrhbosanske o štovanju Presv. Srca. — O. Ferdinand H. Schüth D. I.: Ženo, evo ti sina. Marijalogično značenje. Iv. 19, 26. i sl. sa Iv. 2, 4. i Apostol. 12, 1. — Dr. Fran Binički: Pred požar. — O. Ivan P. Bock D. I.: Novi crkveni zakonik o sakramentu svete potvrde. — Isti: Novi crkveni zakonik o presvetoj Euharistiji. — Dr. Ivan Šarić: Nadbiskup Dr. Josip Stadler, k njegovoj zlatnoj misi. — Dr. Ivan Dujmušić: Apostol Euharistije. — Franjo Ks. Beller D. I.: Apostolska revnost nadbiskupa Stadlera. — Franjo Ks. Hammerl D. I.: Prije 50 godina. — Dr. Antun Buljan: Malenkosti velikoga života. — Izidor Poljak: Kod nabiskupova stola. — Okružnice. — Vjesnik. — Prosvjeta.

Hrvatska Straža. God. XVI. Br. 3. i 4.

Dr. A. Alfirević: Samoodređenje naroda. — O. Ferdinand Schüth D. I.: K metafizici umjetnosti. — Fr. Ign. Radić: Svijesno stanje, sanjarenje i sanje u psihološkom i pedagoškom pogledu. — P. Teofil Harapin: Babilon modernih misli. — Dr. A. Mahnić: Prosvjetni zadaci lijepe umjetnosti. — Stražar s Jadrana: Crkveni celibat u povjesti. — Upiti i odgovori. — Fiat lux! — Književnost. — Bilješke.

Kršćanska Škola. Pedagoški i didaktički list. Glasilo hrv. katol. kateh. društva. God. XXII. Br. 3.—5. Zagreb 1918.

Predstavka hrv. katol. kateh. društva u Zagrebu vis. vladi o promjeni smjera i tendencije »Omladine«, lista za srednjoškolsku mladež. — Dr. L. J.: Da li srpanj ili rujan? — —ff—: I moja osvrtanja na pisanje Dra. A. B. u »Omladini«. — Moderna majka i časne sestre. — Josip Marić: Kršćanski moral i moral slobodne znanosti u svijetlu istine. — † Prof. Basariček i katehetična metoda. — R. Strohal: O potrebi čitanke za prvi period hrvatske knjige. — Stota godišnjica rođena dana Petra Preradovića u hrvatskim školama. — Majskoj Djevici. — Josip Marić: Trstenjakova »Etika« širi ateizam. — Askezo, ti draga ljubo moja! — Veoma savremeno poduzeće hrvatske tiskare franjevačke provincije u Mostaru. — Nešto iz maloga pedagoškoga svijeta. — Književni pregled. — Vjesnik.

Mjesečnik pravničkoga društva u Zagrebu. God. XLIV. Br. 3—6. Uređuje: Dr. Ladislav Polić. Zagreb 1918.

Dr. Josip Šilović: Mladenački sudovi. — Dr. Mirko Košutić: T. z. posjed »prava sječe« kod kupoprodaje šumskih plodina. — Dr. Ivan Maurović: Primjedbe k vladinoj osnovi: »O djelomičnom preinačenju i popunjenju naređenja općega građanskoga zakonika«. — Dr. Ladislav Polić: O razvoju demokratske misli. — Pravosuđe. A) Građansko. B) Trgovačko-mjenično, pomorsko i stečajno pravo i pravo pobijanja. C) Kazneno. — Iz upravne prakse. — Iz financijske prakse. — Književnost. — Vjesnik.

Sveta Cecilija. Smotra za crkvenu glazbu sa glazbenim prilogom. Glasilo Cecilijinog društva u Zagrebu. God. XII. Sv. III. Svibanj i Lipanj 1918.

O. Petar Vlašić: O pjesmi i glazbi kod Hebrejaca. (Po Bibliji i istočnim otkrićima.) — Dr. Otto Drinkwelder: Rimsko-latinska i bizantinsko-slavenska svečana služba Božja. (Komparativna studija.) — Milan Lang: Neke pogrješke kod obuke pjevanja. — Janko Barlè: Antun Foerster. O osamdesetoj godišnjici njegova narođenja. — File Szedenich: Od crikvenoga jačanja ovdje kod nas na Ugri, na šopronjskoj županiji. — V. R.:

Nešto o glazbenim prilikama u Bosni. — Iz hrvatske glazbene prošlosti. — Stjepan Valdec: Nekoliko uspomena na o. Fortunata Pintarića. — Naši dopisi: Magjarevo, Dubrovnik, Jelenje, Čerević, Djakovo, Istra, Dekanovec, Zagreb, Bojna pošta, Krapanj, Macinec, Sofija, Split, Zagreb. — Glazbena literatura. — Razne vijesti. — Iz Cecilijinog društva.

Čas. Znanstvena revija »Leonove družbe«. Ljubljana 1918. Zvezek 3.—4.

Dr. Jos. Srebrnič: Imperializem. — Dr. A. Prešeren S. I.: Večni krogotok u svemiru. — —č: O ozemlju južnih Slovanov. — Dr. Jos. Jeraj: Mednarodno pravo in moderna pravna veda. — Rasprava o samoodločbi narodov. — Obzornik. Kultura. — Iz slovenske književnosti. — Zapiski. — Glasnik Leonove družbe.

Zeitschrift für katholische Theologie. II. Quartalheft 1918. Innsbruck, Felizian Rauch (L. Pustet).

Epistola A. R. P. Wlodimiri Ledóchowski, Praepositi generalis Societatis Jesu, de doctrina S. Thomae magis magisque in Societate fovenda. — Anton Straub S. I.: Gibt es zwei unabhängige Träger der kirchlichen Unfehlbarkeit? — Dr. I. Brinktrine: Zur Entstehung der morgenländischen Epiklese. — Artur Schönegger S. I.: Die Kirchenpolitische Bedeutung des »Constitutum Constantini« im früheren Mittelalter (bis zum Decretum Gratiani). — Literaturberichte. A. Übersichten. B. Rezensionen und kürzere Anzeigen. — Analekten: Des hl. Athanasius Traktat in Mt. 11, 27. — Gregor von Nazianz und das Germanicum 1580. — Zur Geschichte der Predigt. — Kleine Mitteilungen.

Theol.-praktische Quartalschrift. Einundsiebzigster Jahrgang. 1918. Heft II. Herausgegeben von den Professoren der bischöfl. theol. Diözesan-Anstalt in Linz. Redakteure: Dr. Leopold Kopler und Dr. Venzel Grosam.

P. Aug. Rösler C. SS. R.: Apostelbilder. 2. Die Donnersöhnen. — P. Alb. Schmitt S. I.: Die Spendung der Sakramente im neuen Kirchenrecht. I. Das Busssakrament. — Dr. Johann Haring: Das Ordinationsrecht nach dem neuen kirchlichen Gesetzbuch. — Laurentius Zeller O. S. B.: Der Aufbau der römischen Messliturgie. — † P. Josef Hilgers: S. I.: Über die Verrichtung der Ablassgebete. — Dr. Josef Slabý: Alt- und Neutestamentliches aus dem heiligen Lande. — Dr. Robert Klimsch: Die Heiligen und die Sehnsucht nach dem Tode. — Dr. Ott: Praktische Einrichtung des Direktoriums. — Pastoral-fragen und -fälle. I. Allerhand Restitutionsschwierigkeiten, die infolge des Krieges entstehen können.

II. Einkaufs- und Verkaufspreis. III. Taufe von Akatholiken. IV. Sündhafte Kritik, oder erlaubte Aussprache über die Fehler des Nächsten. V. Verbot religiösen Übungen durch einen glaubensfeindlichen Vater. — Literatur: A. Neue Werke. B. Literarischer Anzeiger. — Kirchliche Zeitläufe. — Bericht über die Erfolge der katholischen Missionen. — Neueste Bewilligungen und Entscheidungen in Sachen der Ablässe. — Erlässe des Apostolische Stuhles. — Verschiedene Mitteilungen.

Theologie und Glaube. Zeitschrift für den katholischen Klerus. Jahrgang 10. Heft 3. und 4. Paderborn 1918.

Dr. Ludwig Baur: Völkerrechtliches zur Kriegsseelsorge. — Dr. H. Schauerte: Dr. Johann Ecks Bedeutung für das Konzil von Trient. — Dr. Schmidlin: Die modernen Missionsbestrebungen im katholischen Deutschland. — Dr. K. Neundörfer: Zur Organisationsform der französischen Katholiken. — P. M. Schultes O. P.: Jesus Christus als Gottessohn bei Ignatius von Antiochien. — Dr. Doergens: Weltkrieg, Konfuzianismus und Christentum. — Dr. Haase: Die Erforschung der slavischen Kirchenkunde. — Kleine Beiträge. — Erlasse und Entscheidungen. — Aus der Theologie der Gegenwart.

Der Fels. Zeitschrift für Gebildete aller Stände (Apologetische Rundschau). Organ der C. A. 13. Jahrg. No 7 und 8. April- und Maiheft. Frankfurt a. M. 1918.

Aprilheft.

Die römische Frage. — Joseph von Görres — ein kerndeutscher Mann. — Dr. Anton Seitz: Nachträge zu berühmten Weltkriegsprophezeiungen. — Ernst K. Winter: Katholische Romantik. — Fragen u. Antworten. — Die Ewigkeitshoffnung der Kirche. — Bücherschau.

Maiheft.

Die römische Frage. — Joseph von Görres — ein kerndeutscher Mann. — Franz Xav. Nagl: Konfessionelle Militär-Statistik. — Dr. Anton Setz: Christi Auferstehung im Lichte moderner Kritik. — Fragen und Antworten. — Gott und die Welt.

Knjige poslane uredništvu.

Zimmermann Stjepan dr.: **Opća noetika** ili Kritika subjektivističkih i idealističkih nazora o vrijednosti ljudske spoznaje. U 8° str. 326. Izdao »Zbor duhovne mladeži zagrebačke«. U Zagrebu 1918. Tisak »Nadbiskpuske tiskare«. Cijena K 14, za bogoslovce i đake K 10.